

Agnieszka Pietrzak

<https://orcid.org/0000-0003-0493-1884>

Uniwersytet Łódzki

e-mail: agnieszka.pietrzak@uni.lodz.pl

Terminologia militarna polskiego kodeksu karnego w przekładach na język niemiecki

Streszczenie

Artykuł zajmuje się problematyką terminologii militarnej z punktu widzenia przekładoznawstwa. Przeprowadzono analizę kontrastyczną wybranych terminów pochodzących z części wojskowej polskiego kodeksu karnego oraz ekwiwalentów zastosowanych w trzech tłumaczeniach kodeksu na język niemiecki. Celem badania jest ocena użytych ekwiwalentów oraz strategii tłumaczeniowych. Pozwoli to na wyciągnięcie wniosków, czy tłumaczenia polskiego kodeksu karnego na język niemiecki są wartościowym narzędziem pracy tłumacza.

Słowa kluczowe: terminologia militarna, tłumaczenia, ekwiwalencja, kodeks karny

Wstęp

Tematyka wojny i bezpieczeństwa militarnego od zawsze wywierała szczególny wpływ na funkcjonowanie każdego społeczeństwa. Problematyka ta odnosi się jednak nie tylko do konkretnych konfliktów czy bieżących sytuacji polityczno-społecznych, ale również do bytu – w tym kontekście dużo bardziej abstrakcyjnego – jakim jest język.

Wśród badań językoznawczych istotne miejsce zajmują coraz szybciej rozwijające się badania nad językami specjalistycznymi, w tym zwłaszcza w sensie przekładoznawczym. Wynikają one z postępującej globalizacji, dużej mobilności obywateli różnych państw, otwartych rynków pracy, możliwości studiowania za granicą, licznych podróży prywatnych i służbowych. Dzięki temu języki ekonomiczny, medyczny czy techniczny doczekały się już wielu solidnych opracowań. Jednak aktualny konflikt zbrojny w Ukrainie stał się bez wątpienia istotnym przyczynkiem do skierowania uwagi na badania innego języka

specjalistycznego, jakim jest język wojskowy. Potrzeba badania języka wojskowego związana jest z jednej strony ze zwiększoną obecnością terminologii militarnej w dyskursie publicznym i międzynarodowej przestrzeni medialnej, z drugiej zaś – z wyraźną luką w badaniach nad terminologią wojskową, zwłaszcza z punktu widzenia przekładoznawstwa.

Jednym ze źródeł terminologii militarnej jest część wojskowa polskiego kodeksu karnego, która zawiera przepisy dotyczące żołnierzy i popełnianych przez nich przestępstw. W niniejszym artykule przeprowadzona została analiza kontrastywna wybranych terminów pochodzących z części wojskowej kodeksu oraz ekwiwalentów zastosowanych w trzech tłumaczeniach polskiego kodeksu karnego na język niemiecki. Celem badania jest ocena użytych ekwiwalentów i strategii tłumaczeniowych.

Terminologia militarna kodeksu karnego jako przedmiot badania i założenia metodologiczne

Współcześnie język wojskowy stanowi wyjątkowo rzadko przedmiot badań językoznawczych. Większość polskich opracowań w tym obszarze pojawiła się w okresie dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to – jak zauważa Faliszewska – prowadzone były liczne prace kodyfikacyjne w zakresie poszczególnych dziedzin nauki i techniki, w tym w zakresie języka wojskowego. Ich celem było ujednoczenie różnojęzycznej terminologii militarnej obowiązującej w porozbiorowej Polsce (zob. Faliszewska, 2018: 32). Podkreślić jednak należy, że były to badania polonistyczne.

Z punktu widzenia polsko-niemieckiego przekładoznawstwa język wojskowy pozostaje obszarem praktycznie niezbadanym, co wynika między innymi z niewielkiej liczby prac naukowych poświęconych tłumaczeniom polskiego kodeksu karnego, będącego istotnym źródłem terminologii militarnej. Wspomniana problematyka poruszana jest jedynie w kilku artykułach Kudłaj (2012) i Siewert (2014; 2015), w których jednak analiza terminów militarnych ma znikomy udział.

Jak zauważa Arsan również w germanistycznych badaniach nad językiem wojskowym i problematyką przekładu terminologii militarnej brakuje zarówno teoretycznych, jak i praktycznych opracowań w tym zakresie (Arsan, 2017: 19). Tłumacze stają zatem przed trudnym zadaniem przełożenia tekstów o tematyce wojskowej, które cechuje ogromna precyzja i jednoznaczność, bazując z jednej strony na znajomości języka obcego, z drugiej zaś na posiadanej wiedzy specjalistycznej z zakresu wojskowości (Stolze, 2013: 21).

W związku z istnieniem powyżej przedstawionej luki badawczej celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na następujące pytania badawcze:

1. Czy autorzy tłumaczeń poprawnie dobrali ekwiwalenty dla poszczególnych terminów militarnych i czy w związku z tym tłumaczenia kodeksu karnego stanowią wartościowe narzędzie pracy tłumacza zajmującego się przekładem tekstów o tematyce wojskowej?
2. Jakie strategie tłumaczeniowe stosowane były przez autorów tłumaczeń i w jakim stopniu ich wybór był zasadny?

W celu uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania badawcze w pracy została wykorzystana metoda prawno-porównawcza zaproponowana przez Constantinesco (1972: 173). W jej ramach przeprowadzono analizę kontrastywną przykładowych terminów militarnych

zaczepniętych z polskiego kodeksu karnego (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny) i ich ekwiwalentów wyekscerpowanych z najnowszych wydań wszystkich opublikowanych dotąd tłumaczeń kodeksu na język niemiecki, to jest tłumaczenia wydawnictwa DE iure PL z 2019 roku (Schwierskott-Matheson, 2019), tłumaczenia wydawnictwa C.H. Beck z 2012 roku (Chudzik i in., 2012) oraz tłumaczenia Wydawnictwa Instytutu Maxa Plancka z 1998 roku (Weigend, 1998). Pełnej analizie poddane zostały terminy, dla których autorzy tłumaczeń zastosowali różne ekwiwalenty. Takie kryterium doboru korpusu pozwala już na etapie konstruowania badania przyjąć, że wybór właściwego ekwiwalentu w języku docelowym dla tych terminów nie jest jednoznaczny i może stanowić niebagatelne wyzwanie dla tłumacza.

Zgodnie z modelem wypracowanym przez Constantinesco prawnoporównawcza analiza kontrastywna, która została przeprowadzona w niniejszej pracy, przebiega w fazach definiowania, rozumienia i porównania. Etap definiowania oparty jest na leksykonach prawniczych i tekstach paralelnych, czyli analogicznych tekstach sformułowanych w języku docelowym, które dotyczą tej samej tematyki i pełnią podobną funkcję do tekstu wyjściowego (zob. Fabricius-Hansen, 2007: 232). Etap drugi to poprawne zrozumienie porównywanych terminów dzięki ich powiązaniu z konkretnym kontekstem prawnym, trzeci zaś to właściwe porównanie, czyli przedstawienie relacji porównywanych terminów z obu porządków prawnych. Stwierdzone w ten sposób podobieństwa i różnice pozwalają ocenić jakość i możliwość wykorzystania potencjalnych ekwiwalentów. Analiza uzupełniona została również o ekwiwalenty proponowane w trzech dwujęzycznych słownikach specjalistycznych autorstwa Kilian, Kilian (2011), Koziei-Dachterskiej (2010) oraz Pieńkosa (2002).

Analiza kontrastywna terminologii militarnej

Analiza terminologii części wojskowej polskiego kodeksu karnego oraz analogicznych fragmentów trzech tłumaczeń pozwoliła wyodrębnić dwie grupy terminów: terminy, dla których tłumacze wszystkich trzech wydawnictw zastosowali te same ekwiwalenty oraz terminy, dla których autorzy tłumaczeń przynajmniej jednego wydawnictwa wybrali odmienny ekwiwalent.

Spośród przykładowych terminów, które pojawiły się w pierwszej grupie, wymienić można:

- *żołnierz* – *Soldat*,
- *rozkaz* – *Befehl*,
- *degradacja* – *Degradierung*,
- *stopień wojskowy* – *Dienstgrad*,
- *broń wojskowa* – *militärischer Waffen*,
- *amunicja* – *Muntion*,
- *material wybuchowy* – *Sprengstoff*.

Przekład powyższych terminów jest w pełni jednoznaczny, są to ekwiwalenty funkcjonalne, które w większości występują na przykład w niemieckiej ustawie karnej wojskowej

(Ustawa z dnia 24 maja 1974 r. Wehrstrafgesetz), która stanowi bezpośredni odpowiednik części wojskowej polskiego kodeksu karnego – ustawy są zatem tekstami paralelnymi.

Zdecydowanie więcej wątpliwości budzi właściwy dobór ekwiwalentów dla terminów wyróżnionych w ramach drugiej grupy. Należą do nich między innymi: *areszt wojskowy*, *dezercja*, *szeregowy*, *wydalenie z zawodowej służby wojskowej* oraz *dowódca*, które zostały poniżej poddane prawnoporównawczej analizie kontrastywnej.

Przykład 1: *areszt wojskowy*

Pierwszy analizowany termin to *areszt wojskowy*, czyli jedna z kar, jaka może zostać nałożona na żołnierza. Poniżej podany został fragment tekstu wyjściowego zawierający badany termin w konkretnym kontekście oraz jego trzy tłumaczenia.

Art. 322 § 2 kodeksu karnego:

Kara **aresztu wojskowego** trwa najkrócej miesiąc [...]¹.

– DE iure PL (2019):

Das Mindestmaß des **Strafarrestes** ist ein Monat [...].

– C.H. Beck (2012):

Die Strafe des **militärischen Arrests** dauert mindestens einen Monat [...].

– Instytut Maxa Plancka (1998):

Das Mindestmaß des **Militärarrestes** beträgt einen Monat [...].

W tabeli 1 pokazano, jak termin *areszt wojskowy* został przetłumaczony w dwujęzycznych słownikach specjalistycznych.

Tabela 1. Ekwiwalenty słownikowe dla terminu *areszt wojskowy*

Słownik	Proponowane ekwiwalenty
Kilian, Kilian (2011)	–
Kozieja-Dachterska (2010)	–
Pieńkos (2002)	Militärarrest

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując powyższe zestawienia, należy stwierdzić, że w tekstach tłumaczeń oraz w analizowanych słownikach zaproponowane zostały łącznie trzy ekwiwalenty: *Strafarrest*, *militärischer Arrest* oraz *Militärarrest*.

Kara *aresztu wojskowego* to zgodnie z art. 322 kodeksu karnego połączenie kary pozbawienia wolności oraz obowiązku odbywania szkolenia wojskowego, kara ta może być nałożona maksymalnie na dwa lata. Analiza tekstów paralelnych pozwala uzyskać informację, że również niemiecka ustawa Wehrstrafgesetz reguluje kwestię analogicznej kary przewidzianej w niemieckim systemie prawnym, która to określana jest jako *Strafarrest* (dosłownie: *areszt karny*). Kara ta może być nałożona na okres sześciu miesięcy, podczas których żołnierz zobowiązany jest do kontynuacji szkolenia wojskowego

¹ Wszystkie wyróżnienia w tekstach cytatów zaczerpniętych z k.k. i tłumaczeń pochodzą od autorki.

(Alpmann, 2005: 1250). Zatem jedynie tłumaczka wydawnictwa DE iure PL zastosowała ten w pełni poprawny ekwiwalent funkcjonalny w ramach strategii zorientowanej na język docelowy.

Pozostałe dwie niemal identyczne propozycje tłumaczeniowe *militärischer Arrest* i *Militärarrest* (dosłownie: *areszt wojskowy*), różniące się jedynie minimalnie stylistycznie – jedna to złożenie, druga zaś połączenie przymiotnika z rzeczownikiem – powstały na bazie techniki tłumaczenia dosłownego, przez co odnoszą się do kultury języka źródłowego. W analizowanej sytuacji, gdy dostępny jest uzualny ekwiwalent funkcjonalny, wybór powyższej strategii nie znajduje uzasadnienia.

Przykład 2: dezercja

Kolejny analizowany termin to *dezercja*, czyli jedno z przestępstw, jakiego może dopuścić się żołnierz odbywający służbę wojskową.

Art. 339 § 2 kodeksu karnego:

Jeżeli sprawca dopuszcza się **dezercji** [...], podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat.

– DE iure PL (2019):

Wer sich [...] **entfernt**, wird mit Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu acht Jahren bestraft

– C.H. Beck (2012):

Begeht der Täter die **Fahnenflucht** [...], wird er mit Freiheitsstrafe von 6 Monaten bis zu 8 Jahren bestraft.

– Instytut Maxa Plancka (1998):

Begeht der Täter die **Desertion** [...], wird er mit Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu acht Jahren bestraft.

Podane przez słowniki specjalistyczne ekwiwalenty dla terminu *dezercja* prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Ekwiwalenty słownikowe dla terminu *dezercja*

Słownik	Proponowane ekwiwalenty
Kilian, Kilian (2011)	Fahnenflucht Desertion
Kozieja-Dachterska (2010)	Desertion Fahnenflucht
Pieńkos (2002)	Fahnenflucht Desertion

Źródło: opracowanie własne.

Przestępstwo *dezercji* zdefiniować można na podstawie art. 339 § 1 kodeksu karnego, z którego wynika, że jest to opuszczenie przez żołnierza jednostki lub wyznaczonego miejsca przebywania w celu trwałego uchylenia się od służby wojskowej. Propozycje tłumaczeniowe zaczerpnięte z trzech tłumaczeń i słowników to *Entfernung*, *Fahnenflucht* i *Desertion*.

Podobnie jak w przypadku terminu *areszt wojskowy*, warto przy wyborze ekwiwalentu dla terminu *dezercja* skorzystać z tekstu paralelnego, jakim w tej sytuacji jest również *Wehrstrafgesetz*. Paragraf 16 wspomnianej ustawy definiuje przestępstwo *Fahnenflucht* jako samowolne opuszczenie oddziału lub miejsca pełnienia służby w celu trwałego uchylenia się od obowiązku pełnienia służby wojskowej. Analiza obydwu definicji pozwala wysnuć jednoznaczny wniosek, że *Fahnenflucht* to zorientowany na język docelowy ekwiwalent funkcjonalny terminu *dezercja*. To trafne rozwiązanie zostało zaproponowane w tłumaczeniu wydawnictwa C.H. Beck oraz we wszystkich analizowanych słownikach.

Ekwiwalent *Desertion* jest internacjonalizmem, który pojawia się w języku prawniczym, jednak nie występuje w języku prawnym, czyli w tekstach niemieckich ustaw. Jego użycie byłoby wskazane jedynie wtedy, gdyby nie istniał ekwiwalent funkcjonalny.

Ostatnia propozycja tłumaczeniowa *Entfernung* została zaproponowana przez tłumaczkę wydawnictwa DE iure PL i oznacza dosłownie *oddalenie się*. Wybór ten należy uznać za dość niefortunny z uwagi na fakt, że termin *Entfernung* budzi skojarzenia z innym czynem zabronionym, który penalizowany był w czasach III Rzeszy, jakim było *unerlaubte Entfernung* (Alpmann, 2005: 903). Polskim odpowiednikiem tego przestępstwa jest *samowolne oddalenie się*, czyli czyn polegający na tym, że żołnierz przez kilka dni nie jest obecny w jednostce, bo na przykład samowolnie przedłużył sobie urlop. Nie oznacza to jednak, że planuje trwale uchylać się od służby wojskowej. Z uwagi na fakt, że mowa jest tu o dwóch różnych czynach, użycie terminu *Entfernung* jako ekwiwalentu dla terminu *dezercja* jest dwuznaczne i może wprowadzić odbiorcę tłumaczenia w błąd.

Przykład 3: szeregowy

Jedną z kar, jaką można wymierzyć żołnierzowi, jest degradacja do stopnia szeregowego.

Art. 327 § 1 kodeksu karnego:

Degradacja obejmuje [...] powrót do stopnia **szeregowego**.

– DE iure PL (2019):

Die Degradierung besteht aus [...] der Versetzung in den Rang eines **einfachen Soldaten**.

– C.H. Beck (2012):

Die Degradierung umfasst [...] die Rückversetzung in den Rang eines **Schützen**.

– Instytut Maxa Plancka (1998):

Die Degradierung umfasst [...] Rückversetzung in den Rang eines **einfachen Soldaten**.

Pomimo że termin *szeregowy* należy nie tylko do terminologii wojskowej, ale również do terminologii prawa karnego, żaden słownik specjalistyczny go nie odnotowuje.

Autorzy analizowanych tłumaczeń zaproponowali dwa ekwiwalenty: *Schütze* oraz *einfacher Soldat*. Trudność w przekładzie tego terminu wynika z nieprzystawalności stopni wojskowych polskich i niemieckich sił zbrojnych.

Szeregowy to najniższy stopień wojskowy w ramach korpusu szeregowych w polskich Wojskach Lądowych i Siłach Powietrznych (zob. § 135 Ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny). Niemiecki korpus szeregowych nosi nazwę *Soldaten* (czyli dosłownie *żołnierze*) i stanowi hiperonim dla najniższych stopni w poszczególnych formacjach, na

przykład dla *Schütze* w Wojskach Lądowych, *Flieger* w Siłach Powietrznych czy *Matrose* w Marynarce Wojennej (Rozporządzenie z dnia 28 maja 2021 r. Soldatenlaufbahnverordnung).

Okazuje się zatem, że zakres znaczeniowy ekwiwalentu użytego przez tłumaczy wydawnictwa C.H. Beck jest mniejszy od zakresu znaczeniowego polskiego *szeregowego*, dlatego termin *Schütze* jest jedynie częściowym ekwiwalentem funkcjonalnym. Zapewne z tego względu tłumacze z pozostałych dwóch wydawnictw zdecydowali się na wykorzystanie ekwiwalentu formalnego *einfacher Soldat* (dosłownie *prosty żołnierz*) będącego połączeniem techniki użycia hiperonimu i parafrazy. Dzięki temu nawiązali do niemieckiego korpusu szeregowych *Soldaten*, lecz jednocześnie dodając przymiotnik *einfach* (tj. *prosty*) podkreślili różnicę znaczeniową w systemach stopni obu krajów.

W tym miejscu należy podkreślić, że tłumaczka wydawnictwa DE iure PL posługuje się terminologią docelową w sposób niespójny – w art. 40 używa terminu *Soldat*, a nie *einfacher Soldat*, co w przypadku tego rodzaju tekstów traktuje się jako poważną niekonsekwencję.

Przykład 4: wydalenie z zawodowej służby wojskowej

Wydalenie z zawodowej służby wojskowej to jeden ze środków karnych, które mogą zostać zastosowane wobec żołnierzy.

Art. 324 § 1 kodeksu karnego:

2) **wydalenie z zawodowej służby wojskowej**, [...].

– DE iure PL (2019):

2) **die Entfernung aus dem Dienst**, [...].

– C.H. Beck (2012):

2) **die Entlassung aus dem Berufsdienst des Militärs**, [...].

– Instytut Maxa Plancka (1998):

2) **Entlassung aus der Laufbahn des Berufssoldaten**, [...].

Zgodnie z art. 326 § 1 kodeksu karnego *wydalenie z zawodowej służby wojskowej* obejmuje usunięcie ze służby oraz utratę odznak i wyróżnień. Należy zaznaczyć, że pomimo faktu, iż analizowany termin to środek karny nakładany z mocy kodeksu karnego, żaden z badanych słowników prawniczych go nie podaje.

W związku z powyższym poszukiwania trafnych ekwiwalentów warto rozpocząć od analizy tekstów paralelnych – w przypadku tego środka karnego kluczowym tekstem paralelnym jest niemiecki wojskowy kodeks dyscyplinarny (Ustawa z dnia 16 sierpnia 2001 r. Wehrdisziplinarordnung), który wymienia środek dyscyplinujący *Entfernung aus dem Dienst* (dosłownie: *wydalenie ze służby*). Środek ten definiowany jest w § 63 Wehrdisziplinarordnung jako usunięcie ze służby wojskowej, które powoduje utratę prawa do wynagrodzenia, awansu zawodowego, a także utratę stopnia i wynikających z niego uprawnień. Na użycie tego funkcjonalnego ekwiwalentu zdecydowała się tłumaczka wydawnictwa DE iure PL, choć i tutaj warto podkreślić, że w innych miejscach tłumaczenia używała ekwiwalentu *Entfernung aus dem Militärdienst* (dosłownie: *wydalenie ze służby wojskowej*), przez co zaburzała spójność terminologiczną przekładu.

Druga propozycja tłumaczeniowa *Entlassung aus der Laufbahn des Berufssoldaten* (dosłownie: *zwolnienie z pracy w charakterze żołnierza zawodowego*) tłumaczki Instytutu

Maxa Plancka to parafraza, której znaczenie jest w dużej mierze przejrzyste, jednak nie jest to termin, którym posługuje się niemiecki ustawodawca.

Ostatnia propozycja *die Entlassung aus dem Berufsdienst des Militärs* (dosłownie: *zwolnienie z zawodowej służby wojska*) pochodzi od tłumaczy wydawnictwa C.H. Beck. Rozwiązanie to krytykowane jest przez Siewert, która podkreśla, że ekwiwalent ten jest nieczytelny (Siewert, 2015: 81). Z drugiej strony należy zauważyć, że – jak wykazano – istnieje ekwiwalent funkcjonalny, zatem stosowanie tego typu tłumaczeń dosłownych mija się z celem.

Przykład 5: dowódca

W części wojskowej kodeksu karnego wymieniany jest często *dowódca* lub *dowódca jednostki* jako osoba, która podejmuje działania wobec żołnierzy, wobec której popełniane mogą być czyny zabronione lub która sama dopuszcza się czynu zabronionego wobec żołnierzy.

Art. 350 § 2 kodeksu karnego:

Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego lub **dowódcy** jednostki.

– DE iure PL (2019):

Die Tat wird nur auf Antrag des Verletzten oder des **Vorgesetzten** verfolgt.

– C.H. Beck (2012):

Die Verfolgung erfolgt auf Antrag des Verletzten oder des **Befehlshabers** der Einheit.

– Instytut Maxa Plancka (1998):

Die Straftat im Sinne des § 1 wird auf Antrag des Verletzten oder des **Befehlshabenden** der Einheit verfolgt.

Ponownie pomimo faktu, że termin *dowódca* jest terminem prawnokarnym, żaden z badanych słowników prawniczych go nie odnotowuje. W analizowanych tłumaczeniach podane zostały ekwiwalenty *Vorgesetzter*, *Befehlshaber* oraz *Befehlshabender*. Art. 2 Ustawy o obronie ojczyzny definiuje *dowódcę* jako osobę kierującą lub dowodzącą jednostką wojskową.

W tekstach paralelnych niemiecki ustawodawca posługuje się w analogicznych kontekstach terminem *Vorgesetzter*. W § 1 ustawy o żołnierzach (Ustawa z dnia 30 maja 2005 r. Soldatengesetz) *Vorgesetzter* rozumiany jest jako osoba, która uprawniona jest do wydawania rozkazów żołnierzom.

Zatem *Vorgesetzter* to zorientowany na język wyjściowy ekwiwalent funkcjonalny dla terminu *dowódca*, jednak mimo to pod pewnymi względami jego wybór może budzić wątpliwości. Po pierwsze, termin *Vorgesetzter* oznacza dosłownie *przełożony* i odnosić się może nie tylko do terminologii militarnej, ale także do języka ogólnego. Przykładowo pracownik poczty ma swojego kierownika lub dyrektora, który jest jego przełożonym. Zatem termin *Vorgesetzter* ma zdecydowanie szersze znaczenie i przez to jest hiperonimem, czyli w tym kontekście częściowym ekwiwalentem funkcjonalnym dla terminu *dowódca*. Pewną próbę rozwiązania tego problemu terminologicznego podejmuje leksykon prawa Alpmanna, w którym wskazano, że bardziej jednoznacznym odpowiednikiem *dowódcy* jest *militärischer Vorgesetzter*, czyli dosłownie *przełożony wojskowy* (Alpmann, 2005: 1204).

Druga kwestia, która powoduje, że do wyboru ekwiwalentu *Vorgesetzter* należy podejść z pewną ostrożnością, wynika z faktu, że w części wojskowej kodeksu karnego, czasami

nawet w tym samym artykule, pojawia się zarówno termin *dowódca*, jak i *przełożony*. Jako przykład może posłużyć art. 347 kodeksu karnego dotyczący przestępstwa znieważenia przełożonego:

§ 1. Żołnierz, który znieważa **przełożonego**, podlega karze ograniczenia wolności, aresztu wojskowego albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego lub **dowódcy jednostki**.

Tłumaczka wydawnictwa DE iure PL, która jako jedyna wybrała w kontekście prawnokarnym uzualny, pozornie najbardziej adekwatny ekwiwalent *Vorgesetzter*, przekładając powyżej zacytowany artykuł została zmuszona użyć tego samego ekwiwalentu zarówno dla terminu *przełożony*, jak i *dowódca jednostki*, co mogłoby sugerować odbiorcy tłumaczenia, że obydwa terminy są synonimami, a przecież nie każdy *przełożony* jest *dowódcą*. Poza tym, co do zasady, skoro polski ustawodawca posługuje się w tekście wyjściowym dwoma odrębnymi terminami, to takie rozróżnienie powinno znaleźć odzwierciedlenie również w tekście tłumaczenia.

Prawdopodobnie powyższe wątpliwości mogły skłonić tłumaczy pozostałych dwóch wydawnictw do użycia ekwiwalentu dosłownego *Befehlshaber* (dosłownie: *dowódca*) lub *Befehlshabender* (dosłownie: *osoba dowodząca*). Stanowią one również ekwiwalenty funkcjonalne, z tym że są one charakterystyczne dla niemieckiego języka prawniczego i najbardziej oczywiste teksty paralelne terminami tymi się posługują.

Wnioski

Przeprowadzona prawnoporównawcza analiza kontrastywna przykładowych terminów militarnych i ich niemieckich ekwiwalentów pozwala wyciągnąć kilka następujących wniosków.

Po pierwsze, badane ekwiwalenty poszczególnych polskich terminów militarnych użyte w trzech tłumaczeniach polskiego kodeksu karnego na język niemiecki charakteryzują się różnym stopniem poprawności. Z tego względu tłumaczenia kodeksu nie stanowią źródła gotowej terminologii militarnej, z której – bez dodatkowej weryfikacji – mogliby korzystać tłumacze tekstów o tematyce wojskowej. Z drugiej strony podkreślić należy, że przekłady kodeksu absolutnie nie są bezwartościowym narzędziem pracy tłumacza. Stanowią one bowiem zbiór potencjalnych ekwiwalentów, których poprawność tłumacz powinien każdorazowo sprawdzić, samodzielnie przeprowadzając analizę prawnoporównawczą.

Wśród zastosowanych przez tłumaczy strategii wymienić można użycie ekwiwalentów funkcjonalnych, parafraz, tłumaczeń dosłownych, hiperonimów oraz internacjonalizmów. Częste wątpliwości budzi rezygnacja z istniejących uzualnych, zrozumiałych dla odbiorcy ekwiwalentów funkcjonalnych i zastąpienie ich technikami egzotyzującymi, zorientowanymi na kulturę języka wyjściowego.

Wyraźnie trzeba zaznaczyć, że terminologia militarna bywa stosowana w tekstach tłumaczeń w sposób niekoherentny – w niektórych przypadkach tłumacze posługują się kilkoma różnymi ekwiwalentami, mimo że polski ustawodawca używa konsekwentnie tych samych terminów źródłowych.

Warto również podkreślić, że mimo faktu, iż analizowana terminologia militarna pochodzi z części wojskowej kodeksu karnego, to polsko-niemieckie słowniki prawnicze niejednokrotnie nie odnotowują wielu terminów, zatem ich przydatność przy przekładzie tekstów o tematyce wojskowej jest ograniczona. W związku z tym to nie słowniki i tłumaczenia ustaw, a teksty paralelne i leksykony stanowią szczególnie wartościowe narzędzie pracy tłumacza zajmującego się przekładem tekstów wojskowych. Pozwalają one bowiem dotrzeć do poszczególnych ekwiwalentów, zdefiniować je, zrozumieć i wybrać te, które są dla danego kontekstu adekwatne i umożliwiają osiągnięcie celu tłumaczenia.

Bibliografia

- Alpmann J. (2005), *Fachlexikon Recht*, Leipzig–Mannheim.
- Arsan Ch. (2017), *Die Sprache in zentralen militärischen Dienstvorschriften der Bundeswehr*, Frankfurt am Main.
- Chudzik J., Jakowczyk M., Kowalski K., Krajewski A., Matthies K. (tłum.) (2012), *Kodeks karny i kodeks wykroczeń. Strafgesetzbuch und Übertretungsgesetzbuch*, Warszawa.
- Constantinesco L. (1972), *Rechtsvergleichung. Die rechtsvergleichende Methode*, Köln.
- Fabricius-Hansen C. (2007), *Paralleltext und Übersetzung in sprachwissenschaftlicher Sicht*, [w:] H. Kittel, A. Frank, N. Greiner, T. Hermans, W. Koller, J. Lambert, F. Paul (red.), *Übersetzung, Translation, Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*, Berlin–New York.
- Faliszewska P. (2018), *Kodyfikacja języka wojskowego – wybrane postulaty językowe publikowane na łamach miesięcznika „Bellona”*, „Słowo. Studia językoznawcze”, nr 9.
- Kilian A., Kilian A. (2011), *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego*, t. 2, Warszawa.
- Kozieja-Dachterska A. (2010), *Großwörterbuch der Wirtschafts- und Rechtssprache*, t. 2, Warszawa.
- Kudłaj A. (2012), *Das polnische StGB und seine Übersetzung ins Deutsche*, „Lingwistyka Stosowana”, nr 6.
- Pieńkos J. (2002), *Polsko-niemiecki słownik prawniczy*, Kraków.
- Rozporządzenie z dnia 28 maja 2021 r. Soldatenlaufbahnverordnung, BGBl. I S. 1228, 5240.
- Schwierskott-Matheson E. (tłum.) (2019), *Polnisches Strafgesetzbuch. Kodeks karny – tłumaczenie na język niemiecki*, Berlin.
- Siewert K. (2014), *Analiza kulturowych aspektów w niemieckim przekładzie polskiego kodeksu karnego*, „Comparative Legilinguistics”, nr 17.
- Siewert K. (2015), *Kary i środki karne w polskim kodeksie karnym oraz ekwiwalenty ich nazw w języku niemieckim*, „Comparative Legilinguistics”, nr 21.
- Stolze R. (2013), *Fachübersetzen – ein Lehrbuch für Theorie und Praxis*, Berlin.
- Ustawa z dnia 24 maja 1974 r. Wehrstrafgesetz, BGBl. I S. 1213 (niem.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553.
- Ustawa z dnia 16 sierpnia 2001 r. Wehrdisziplinarordnung, BGBl. I S. 2093 (niem.).

Ustawa z dnia 30 maja 2005 r. Soldatengesetz, BGBl. I S. 1482 (niem.).

Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022, poz. 655.

Weigend E. (tłum.) (1998), *Das polnische Strafgesetzbuch. Kodeks karny*, Freiburg im Breisgau.

Abstract

Military terminology of the Polish Penal Code in German translations

The paper deals with the issue of military language from the point of view of translation studies. This paper conducts a contrastive analysis of selected terms from the military part of the Polish Penal Code with equivalents used in three translations of code into German. The aim of the study is to assess what equivalents were used and what translation strategies were employed. This will make it possible to assess whether translations of the Polish Penal Code into German are a valuable tool for the translator.

Keywords: military terminology, translations, Penal Code